

**Становище по конкурс
за избор на професор
в професионално направление 3.1. Социология,
антропология и науки за културата
(социология – историческа социология) в Софийски
университет „Св. Климент Охридски“,
обявен в „Държавен вестник“, бр. 32 от 9.04. 2024 г.**

1. Данни за конкурса

Конкурсът за избор на професор в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата (социология – историческа социология) към Софийски университет „Св. Климент Охридски“ е обявен чрез публикация в „Държавен вестник“, бр. 32 / 9. 04. 2024 г. Процедурата отговаря на изискванията от Закона за развитие на академичния състав на Република България.

2. Данни за кандидата

На обявения конкурс се е явил един кандидат – доц. д. н. Мартин Иванов Иванов. Кандидатът е преподавател в катедра „Социология“ при Философския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“. Преди това е бил доцент в Института за исторически изследвания при БАН. Заемал е престижни държавни длъжности, сред които председател на ДА „Архиви“, секретар по образование, култура и национална идентичност на Президента на Република България, министър на културата в

служебно правителство, извънреден и пълномощен посланик на България във Финландия и Естония. Към това трябва да добавим открояващото се присъствие на Мартин Иванов в публичното пространство като активен дискусант по важни обществени проблеми и ключов изследовател в гражданския Институт за изследване на близкото минало.

Кандидатът защитава докторска степен през 1999 г., а научната степен „доктор на науките“ придобива през 2021 г. след защита на докторат на тема „Да плуваш срещу прилива: Българските текстилни занаяти и прерастването им във фабрична индустрия. 1800–1912“. От 2015 г. е доцент в катедра „Социология“ на СУ „Св. Климент Охридски“.

Публикувал е самостоятелно и в съавторство 12 монографии в областта на политическата, социалната и икономическата история (като не броим всички негови участия с глави в колективни томовете), над 200 статии, студии, рецензии в сборници и периодични издания. Без публикационната дейност на Мартин Иванов трудно можем да си представим преосмислянето от днешната българска историография на редица процеси и явления от XIX и XX век.

3. Описание на научните трудове

Мартин Иванов е депозирал за конкурса един основен монографичен хабилитационен труд („Бившите хора“ на концлагерна България“, 2023), една книга в съавторство („Българският външен дълг 1944–1989. Банкрутът на комунистическата икономика“, 2007), девет статии в реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни

списания, четири текста, поместени в нереферирани списания с научно рецензиране и две глави, публикувани в колективни монографии.

Основният монографичен труд „Бившите хора“ на концлагерна България“ е в обем от 374 страници. Състои се от уводна част, две обемни глави, заключение, документално-социологическо приложение, библиография и списък на свидетелствата. Трудът не просто покрива заявената тема, но и се характеризира с цялостност при представяне на проблематиката и строга методологическа дисциплина. По същество представлява образцово съвременно историко-социологическо изследване.

Публикациите на Мартин Иванов в сборници, периодика и колективни томове могат тематично да се структурират във формулирани от самия кандидат *пет проблемни кръга*, които сами говорят за богатството от идеи и подходи в научните текстове на кандидата. Коментирани накратко, те могат да бъдат описани така: 1. *Елити и градска икономика*: Тук е особено ценно фокусирането върху смяната на образите на елита в българското общество при пресичането на границите на епохите в контекста на динамиката на прогресивни и регресивни промени; 2. *Външен дълг*: Този проблемен кръг представлява устойчив интерес за кандидата. Публикациите му от последните години продължават търсенията от започналия по инициатива на Мартин Иванов проект за написване на историята на външния държавен дълг на България. *Дългът* е тематичен фокус, в който се събират всички проблеми на българското социално-икономическото развитие; 3. *Модернизация и селска икономика*: Тук кандидатът задава посоката на съществен обрат, доколкото открива част от причините за стопанската и социална модернизация през XIX и XX век и в *селските* пространства

на българското общество. Това е своеобразна „реабилитация“ на селото като носител не само на изостаналост и традиционализъм, но и на социални промени, които засягат състоянието на целия български свят. Мартин Иванов загатва, че тези хипотезите от тези статии могат да бъдат структурирани в разгърнато монографично изследване, посветено на модернизацията на традиционното общество; 4. *Стандарт на живота*: В този кръг статиите за потреблението, храненето, заплатите, инфлацията и пр. изграждат исторически картини на модернизацията, в които често корективно се коментира битието на българите от различни времена; 5. *Регионални и субрегионални измерения на стопанските и социални процеси*: Това е най-бегло застъпеният проблемен кръг, в който Мартин Иванов обаче демонстрира качествата си в прилагането на специфичен компаративистки подход при очертаването на българските особености в контекста на регионални и субрегионални социални процеси в други източноевропейски общества.

Разбира се, извън тези проблемни кръгове, могат да се открият и други теми и подтеми, визирани в предложените за конкурса публикации. По-важното е обаче, че те показват разностранния характер на научните интереси и на методологическите подходи на Мартин Иванов, подчертаващи профила му на комплексен учен, работещ в широк проблемно-тематичен диапазон.

4. Научни приноси на основния монографичен труд

Монографията „Бившите хора“ на концлагерна България“ (2023) се появява колкото върху книжно поле, осеяно с множество свидетелства, документи и коментарни текстове, така и върху масиви от

публицистични спорове, медийни патоси, противоборстващи спомени, недоразумения, мълчания, посветени на темата за съдбата на довоенните елити в епохата на комунистическия режим. Несъмнено това е най-изпипаното в професионално отношение изследване за т.нар. „бивши хора“, което извежда научната истина изпод пластове от партийно-политически употреби. Монографията внимателно осветлява понятията за тази особена политическа „класа“, фокусирайки се върху съдбата ѝ след първите кървави репресии през 1944/1945 г. Разказът за различните форми на терор и натиск (физически репресии, имуществени санкции и дискриминационни мерки) прераства в описание и анализ на драмата на (не)възможното връщане към „нормалността“ – опитите за оцеляване и адаптация (т.нар. реконверсия). Характерно за подхода на Мартин Иванов е тъкмо това *разполагане* на проблема във времето – обособяването на *три поколения* „бивши хора“, преминаващи през различни фази на Народната република, попаднали под въздействието на сменящи се социално-политически механизми и достигащи до специфични родови и лични житейски избори. Откроена е динамиката на преобразяването на тази социална група в *процесуалността* на историята и на режима. В крайна сметка, от една страна, ясно са разграничени ролята на „жертвите“ и „палачите“, а от друга, всички гласове зазвучават *заедно* в критично осмислената полифония на историческия разказ.

Затова сред най-видимите постижения на изследването е постигнатият баланс при работата с отделните източници. Извършена е корекция в разбирането на ролята на архивите на комунистическите тайни служби, възприемани като специфичен *дискурс на властта* в НРБ, който днес вторично моделира историческото знание за епохата.

Монографията въвлича и дава превес на гласовете на самите „бивши хора“ (в спомени, анкети, телевизионни предавания и пр.), вплитайки ги в текстовите масиви от историографска литература, архивни документи, социологически проучвания и т.н. Подобно *взаимно четене и тълкуване* на разностранни (писмени и устни) свидетелства, обработени и интерпретирани от Мартин Иванов с прецизни теоретически инструменти, превръщат монографията в събитие за социалната история и историческата социология.

5. Научна и преподавателска работа

Вече стана ясно, че през последните години кандидатът е извършил богата и резултатна научна работа. Той е ръководител и участник в редица научни проекти; представил се е с доклади на 16 научни конференции; публикувал е множество студии, статии и рецензии. Някои от публикациите му имат характер на смели „чернови“ за бъдещи монографични изследвания. Справка, изготвена от базите данни на WEB OF SCIENCE, SCOPUS и други бази данни, декларира, че трудовете на кандидата регистрират 67 цитирания – показател, който сочи включването на неговите идеи в интензивен научен оборот.

Сред преподавателската му дейност се отличава новият му лекционен курс „Село със затихващи функции? Социално-икономически трансформации в българското село“, който реализира пряка връзка между научна работа и образователен процес. Същевременно Мартин Иванов изпълнява всички свои преподавателски ангажименти, като ежегодно осъществява пълен хорариум със значителна наднормена натовареност.

6. Заключение

Въз основа на всичко посочено, предлагам Мартин Иванов Иванов да бъде избран в конкурса за професор в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата (социология – историческа социология) към Софийски университет „Св. Климент Охридски“, обявен в „Държавен вестник“, бр. 32 от 9 април 2024 г. Неговата научноизследователска работа, научни приноси, както и цялостното му присъствие в академичното поле, подкрепят това становище.

13.08.2024 г.

проф. д.н. Пламен Дойнов